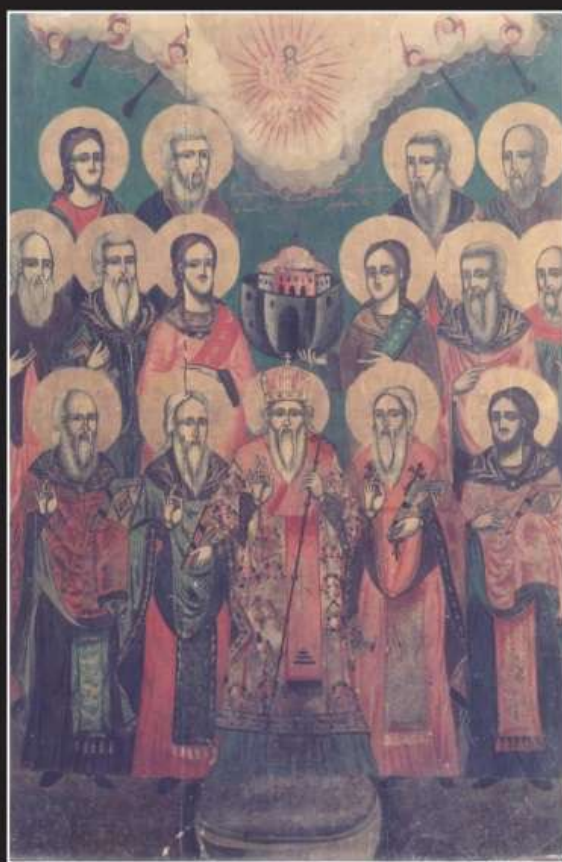

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ
НА КУЛТУРАТА И МУЗЕЈ – СТРУМИЦА

**КУЛТОТ ЗА
СВ. ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ
СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ ВО СРЕДНОВЕКОВНАТА
И ВО ПОНОВАТА ЕПОХА
- ИСТОРИЈА, КУЛТУРА И ТРАДИЦИЈА**

Струмица 2019

ТРАЈЧЕ НАЦЕВ, БОШКО АНГЕЛОВСКИ

Универзитет “Гоце Делчев” - Штип

АТРИУМИ ВО РАНОХРИСТИЈАНСКИТЕ ЕПИСКОПСКИ ЦЕНТРИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Атриум или двор, претставува издвоен архитектонски простор (ограден или затворен) и влегува во категоријата на помошни простории на трикорабните базилики и еднокорабните ранохристијански цркви. Локацијата на атриумите не се определува исклучиво по христијанскиот канон, туку тие најчесто се поставуваат на запад и север од христијанскиот храм.

Од летописецот Евсебии дознаваме дека на самиот почеток на христијанството, пред да започне литургијата и за време на литургијата, непокрстените христијани- катихумени биле сместувани во атриумот, со оглед дека немале право да присуствуваат на богослужбите.

Од атриумот, во раните христијански времиња се групирала поворката на првосвештенството и на покрстените христијани, предводена од епископот, која влегувала во базиликата. Потоа, секој ги заземал своите места, па така првосвештенството заедно со епископот влегувало во олтарниот простор и помошните простории, додека христијаните кои учествувале во литургијата останувале во наосот, и тоа, мажите во јужниот кораб, а жените во северниот или во галеријата на катот, доколку ја имала базиликата. Ваквиот начин на влегување во базиликите во ранохристијанскиот период е карактеристичен за Византија, додека во Рим, влегувањето во базиликите е сосема спротивно. Така, во нив прво влегувале христијаните кои учествувале во литургијата, потоа првосвештенството и на крајот влегувал епископот. Местата кои ги заземале се идентични со местата од базиликите во Византија.

Атриумот како придружен простор на базиликата или доколку е ограден како просторија, многу рано бил воведен во источнохристијанскиот свет и се појавува уште во времето на Константин. Како пример можеме да ги земеме базиликите: Христовото раѓање во Витлеем и Св.Петар во Рим. Атриумот многу рано се појавува и во ранохристијанската архитектура на Константинопол, и тоа во базиликите : Св. Ирина, Св. Софија и други.

Поедини научни работници, на кои се приклучуваме и ние, атриумот го поврзуваат со атриумите од пред храмовите каде секогаш биле сместувани идолопоклониците додека траело принесувањето на жртвата. Во ранохристијанскиот период, поточно во 6 век, атриумот не е

место само за непокрстените и грешните туку и за покрстените христијани. Со ширењето на христијанството, иако кај поголем број на базилики е констатирано нивно целосно ремоделирање, односно проширување, тие сепак не можеле да ги примаат сите христијани, затоа како единствено место од каде можеле да ја пратат и слушаат литургијата останувале атриумите.

Атриумите, покрај тоа што служеле како место за пратење на литургијата, тие при големите црковни празници, станувале места каде христијаните ја поминуваат и ноќта. Ваквиот начин на преноќување во христијанските храмови е во континуитет низ вековите, а христијаните и денеска, поголемите христијански празници ги поминуваат во црквите или во нивните дворови.

Поголем дел од атриумите се отворени, односно под ведро небо. Постојат и покриени атриуми кои се со помали димензии. Покриениот атриум во ортодоксалната ранохристијанска црква се нарекува *литити*, а во монофизитната ерменска црква се нарекува *гавит*. Овие две простории, се наоѓаат западно од нартексот и можат да преставуваат редуцирана форма на класичен ранохристијански атриум кој ги исполнува лититургиските и архитектонските форми.

Формата на атриумите е различна, но најчести се правоаголните и квадратните, а многу ретко полукружните и трапезоидните.

На територијата на досега потврдените ранохристијански епископски центри во Р Македонија, се откриени атриуми, во Стоби, Хераклеја, Скупи, Лихнид и Баргала.

На археолошкиот локалитет Стоби се откриени атриуми кај епископската, северната и кај централната базилика.

Атриумот на Епископската базилика (сл. 1 и пл.1) е поставен на западната страна, и директно комуницира со улицата Виа Сакра или Света Улица¹. Атриумот припаѓа на едноделните отворени атриуми, со неправилна трапезоидна форма, поради отстапениот простор за улицата Виа Сакра². Бидејќи површината што ја зафаќа атриумот е мала, односно не може да прими поголем број на кандидати христијани или веќе покрстени христијани, најверојатно еден дел од улицата Виа Сакра, од Porta Хераклеја до Епископската резиденција, го заменува класичниот атриум за време на литургијата на големите празници. Аналогии за атриуми со трапезоидна форма наоѓаме со атриумот на базиликата бр.2 на Крумово Кале во близина на Трговиште³.

Атриумот на северната базилика(сл.2) е лоциран на запад и од него се влегува во нартексот⁴. Атриумот припаѓа на затворен дводелен

¹Aleksova B.,1991,167-179.

²Ončevska Todorovska M., 2015, 280.

³Чанева Е., 1999, 88, пл.88.

⁴Алексова Б., 1995,114-116.

тип на атриуми, со правоаголна форма. Во него е поставена колонада од два реда. Во западниот дел е поставена фонтана. Атриумот на базиликата излегува од класичните форми на атриуми, бидејќи влегувањето од него во нартексот е со странични влезови, и не може да се прати линијата на евхаристијата. Од улицата преку два влеза во западниот сид се влегува во атриумот⁵.

Централната базилика, во градот Стоби има мал атриум (сл.3 и пл.2), со квадратна форма, кој влегува во типот на затворени дводелни атриуми⁶. Во атриумот се поставени три колонади од два столба и не е откриена фонтана. Атриумот, исто како и атриумот на северната базилика, директно излегува на улицата.

На археолошкиот локалитет Хераклеја, на големата базилика се откриени два атриуми: северен и западен (сл.4), кои помеѓу себе комуницираат. Атриумот поставен покрај северниот периметрален сид на базиликата, има правоаголна форма и припаѓа на едноделните затворени атриуми, во овој случај со римскиот бедем и со северниот периметрален сид. Вториот атриум е лоциран покрај западниот сид на нартексот, исто така со правоаголна форма и припаѓа на дводелните затворени атриуми. По средината на атриумот во ориентација север југ е поставена колонада која атриумот го дели на два дела. Источниот дел на западниот атриум е отворен кон исток, односно кон северниот атриум.

Во градот Скупи, на големата базилика е откриен атриум, покрај западниот сид на нартексот (сл.5 и пл.3)⁷. Атриумот има квадратна форма и припаѓа на триделните затворени атриуми. Во иста линија како колонадата која ги дели страничните кораби од централниот кораб во наосот, така и во атриумот е поставена двојна колонада. Западно од атриумот е откриена уште една просторија со неправилна правоаголна форма. Најверојатно, поради зголемениот број на кандидати христијани или христијани кои веќе ја примиле верата, дополнително бил проширен атриумот.

Најмногу атриуми од ранохристијанските епископии во Р Македонија се откриени во Лихнид, и тоа кај базиликата на Плаошник, базиликата на Студенчиште, базиликата на Св.Еразмо и на триконхалната црква на Плаошник.

Атриумот на трикорабната базилика на Плаошник (пл.4) е поставен на северната страна на базиликата и тој комуницира единствено само со нартексот, преку влез во анексот поставен покрај северниот сид на нартексот, од каде и се влегувало во атриумот⁸. Има правоаголна форма и припаѓа на дводелните затворени атриуми.

⁵Gerasimovska D., Архитектурата во доцната антика во македонските градови, 2015, 264 сл.7

⁶Ibid, 116 -118.

⁷Ončevska Todorovska M., 2015, 267 – 280.

⁸Ibid, 267 -289.

Кај базиликата на Студенчиште (пл.5), атриумот е поставен на западната страна⁹. Има квадратна форма и припаѓа на типот на затворени триделни атриуми. Просторот е разделен со двојна колонада што е поставена во иста линија со колонадата која централниот кораб го одвојува од страничните кораби. Влезот во атриумот е поставен на централната оска запад – исток или уште позната како патот на евхаристијата или светата линија.

На локалитетот Св.Еразмо (сл.6 и пл.6), атриумот е поставен на западната страна на базиликата, со централен влез¹⁰. Атриумот има квадратна форма и влегува во типологијата на затворени триделни атриуми. Атриумот ја прати ширината на нартексот заедно со двата анекси на северната и јужната страна и организацијата на просторот е, речиси, идентична со наосот на базиликата. Воедно, во западниот дел постои простор, кој е сличен со нартексот на базиликата со простории низ кои може да се комуницира со северните и јужните простории на атриумот. Во атриумот се поствени две колонади со ориентација запад – исток, кои атриумот го делат на три дела.

На поликонхалната ранохристијанска црква на Плаошник (пл.7), покрај западниот сид е поставен затворен едноделен атриум, со неправилна правоаголна форма¹¹.

На територијата во источните области на Република Македонија, единствен потврден ранохристијански епископски центар е градот Баргала, каде се откриени два атриуми (пл.8) кои биле во функција на епископската базилика. Малиот атриум (сл.7 и 8) е со неправилна трапезоидна форма, лоциран западно од Епископската базилика, во литературата познат како плоштад¹². Со ширењето на христијанството, епископската базилика и малиот атриум биле претесни да ги примаат сите покрстени христијани и кандидати христијани. Затоа кон крајот на 5 век бил формиран уште еден голем атриум (сл.9) со правоаголна форма, сместен помеѓу јужниот периметрален сид на епископската базилика и северозападното и североисточното крило на епископската резиденција. Атриумот припаѓа на типологијата на отворени едноделни атриуми со неправилна правоаголна форма. Во него, при литургии во епископската базилика, најверојатно било сместувано населението од субурбиумот, кој зафаќа површина од околу 15 хектари, лоциран покрај североисточниот одбранбен сид, каде е откриена и североисточната порта.

Во градот Баргала, во малиот и во големиот атриум на епископската базилика, потоа атриумот на централната базилика во Стоби, се откриени фонтани кои ги поврзуваме со ритуалното миење, со што се истакнува волшебната сила на светата вода.

⁹Алексова Б., 1995,200-201; Битракова Грозданова В., 1975, 68-81.

¹⁰Ibid, 189 – 190;Маленко В., 1975, 125 -141.

¹¹Алексова Б., 1995, 183-184; Битракова Грозданова В., 1975, 22-67.

¹²Нацев Т., 2009, 72-73.

Врз основа на досега презентираното за атриумите во епископските центри во Р Македонија ја предлагаме следната типологија:

- Врз основа дали се оградени со сидови од сите страни, се појавуваат два типа на атриуми:

1. Затворени атриуми (епископската базилика, северната базилика, централната базилика - локалитет Стоби; големата базилика во Хераклеја; големата базилика во Скупи; трикорабната базилика на Плаошник, базиликата на Студенчиште, базиликата на Св.Еразмо, поликонхалната црква на Плаошник и малиот атриум на локалитетот Баргала).

2. Отворени атриуми (големиот атриум на епископската базилика во Баргала).

- Врз основа на формата се појавуваат три типа на атриуми:

1. Правоаголна форма (северна базилика – Стоби; голема базилика – Хераклеја; трикорабна базилика на Плаошник и големиот атриум во градот Баргала).

2. Квадратна форма (централна базилика – Стоби; големата базилика во Скупи; базиликата во Студенчиште и базиликата во Св.Еразмо).

3. Трапезоидна форма (епископска базилика – Стоби и мал атриум на епископска базилика во Баргала).

- Врз основа на поделбата на внатрешниот простор со колонада или сидови се појавуваат три типа на атриуми:

1. Едноделни (епископска базилика во Стоби; северен атриум на големата базилика во Хераклеја; мал и голем атриум на епископската базилика во Баргала).

2. Дводелни (северна и централна базилика Стоби; западен атриум на големата базилика во Хераклеја; трикорабната базилика на Плаошник).

3. Триделни (големата базилика во Скупи; базиликата во Студенчиште и базиликата во Св.Еразмо).

Врз онсова на типологија, можеме да констатираме дека најбројни атриуми по првата типологија во однос дали се затворени со сидови, со исклучок на големиот атриум на епископската базилика во Баргала кој припаѓа на вториот тип на отворени атриуми, сите други влегуваат во првиот тип на отворени атриуми:

Во однос на формата, најбројни се од првиот и вториот тип, односно со правоаголна и квадратна форма, а најмалку се во третата група со трапезоидна форма.

Врз основа на поделбата на внатрешниот простор, исто како и во претходната типологија во првиот и вториот тип, односно најбројни се кај едноделните и дводелните атриуми, а најмалку се кај триделните атриуми.

Атриумите, без одредени христијански канони, продолжуваат да се градат и кај црквите во средниот век, а и подоцна. Денеска, скоро кај сите поголеми цркви, има широки и пространи атриуми во кои можат да се соберат голем број на верници.

Summary

ATTRIUMS IN THE EARLYCHRISTIAN EPISCOPIC CENTERS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

The atrium or yard represents a separate architectural space (enclosed or closed space) and it is architectural element in the category of auxiliary premises of the three-nave basilicas and single-nave early Christian churches. The location of the atrium is not determined exclusively by the Christian canon, but they are most often placed in the west and north of the Christian temple.

On the territory of the Republic of Macedonia, on the confirmed early Christian episcopal centers, atriums were discovered in Stobi, Heraclea, Scupi, Lychnidos and Bargala.

At the archaeological site of Stobi, atriums were discovered in the episcopal, northern and central basilica.

At the episcopal center of Heraclea, on the grand basilica, two atriums were discovered: the north and west, which communicate each other.

In the town of Scupi, on the large basilica, an atrium was discovered, next to the western wall of the narthex.

Most of the atriums of early Christian episcopal centers in the Republic of Macedonia were found in Lychnidos, at the basilica of Plaosnik, the basilica of Studenciste, the basilica of St. Erazmo and the polyconchal church of Plaosnik.

On the territory of the eastern regions of the Republic of Macedonia, the only confirmed early Christian episcopal center is the city of Bargala, where two atriums are discovered: the small atrium is located west of the episcopal basilica and the great atrium, located between the northern perimeter wall of the baptistery and the episcopal residence.

The atriums in the episcopal centers of the Republic of Macedonia can be placed in two groups:

In the first group, there two types on the basis of whether they are enclosed by walls: closed atriums that include all discovered atriums, with the exception of the large atrium that belong on the second type of open atrium.

In the second group, three types of atrium appear on the basis of the form:

1. Rectangular form (northern basilica - Stobi, the great basilica - Heraclea, the three-nave basilica of Plaosnik and the great atrium in the city of Bargala.

2. Square form (central basilica - Stobi, great basilica in Scupi, basilica in Studenciste and basilica in St.Erazmo)

3. Trapezoidal form (episcopal basilica - Stobi and small atrium at the

episcopal basilica in Bargala).

In the third group, on the basis of the division of the inner space of the atrium (with walls or colonnade), three types appear:

1. One – part (episcopal basilica in Stobi; northern atrium on the great basilica in Heraclea; small and large atrium on the episcopal basilica in Bargala).

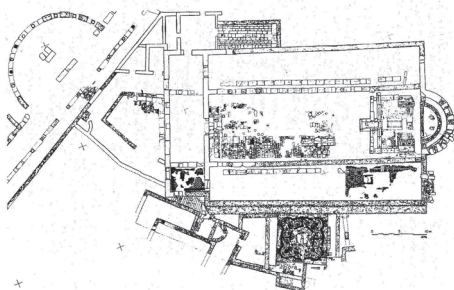
2. Two – part (north and central basilica of Stobi, western atrium of the great basilica in Heraclea, the three-nave basilica of Plaosnik).

3. Three – part (the great basilica in Scupi, the basilica in Studenciste and the basilica in St. Erasmus).

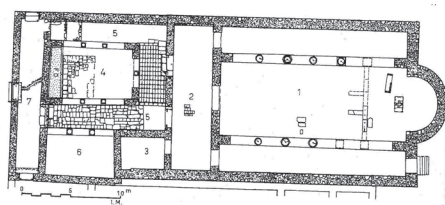
Користена литература

- Aleksova B., The old Episkopal basilica at Stobi, ARMOS, Thessalonike 1991.
- Алексова Б., Loca Sanctorum Macedoniae, Култ на Мартириите во Македонија од IV до IX век, Скопје 1995.
- Битракова Грозданова В., Старохристијански споменици во Охридско, Охрид 1975.
- Gerasimovska G., Архитектурата во доцната антика во македонските градови, FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA III, Skopje 2015.
- Маленко В., Осврт врз извршените работи во 1975 година на ранохристијанската трикорабна базилика и раносредновековната некропола на локалитетот “ Св.Ерзамо “ Macedoniae Acta Archaeologica, Прилеп 1977.
- Нацев Т., Доцноантичкиот град Баргала, Штип 2009.
- OnčevskaTodorovska M., The Atrium in Early Christian Church Architecture in east Illyricum and the Large Early Christian Basilica with an Atrium in Scupi, FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA III, Skopje 2015.
- Чанева Дечевска Е., Ранохристијанската архитектура в България, IV – VI век, София 1999.

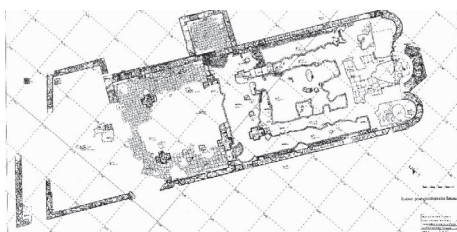
ПРИЛОЗИ

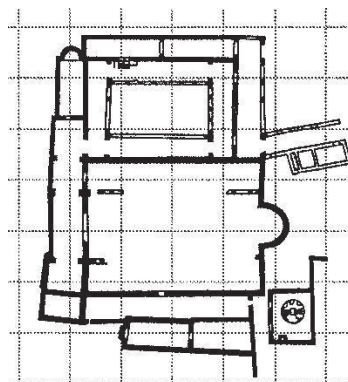
Пл. 1

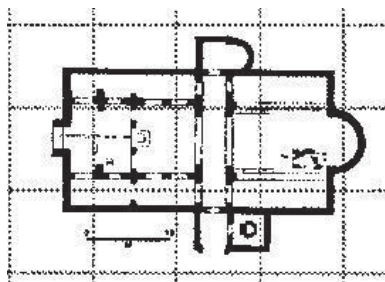
Пл. 2

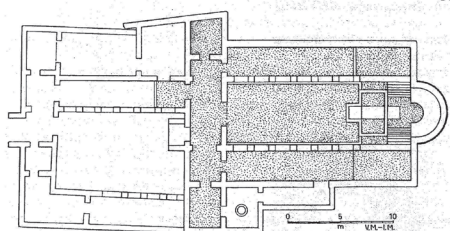
Пл. 3

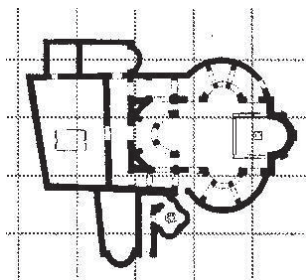
Пл. 4

Пл. 5

Пл. 6

Пл. 7

Сл. 1

Сл. 2

Сл. 3

Сл. 4

Сл. 5

Сл. 6

Сл. 7

Сл. 8

СОДРЖИНА

КОН ЗБОРНИКОТ НА ТРУДОВИ.....	7
ON THE PRESENTED COLLECTION OF PAPERS.....	9
ЃОРГИ ПОП-АТАНАСОВ, РАКОПИСНОТО КНИЖЕВНО НАСЛЕДСТВО НА СТРУМИЧКАТА ЕПАРХИЈА.....	13
ВЕРА СТОЈЧЕВСКА АНТИЌ, „СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ МАЧЕНИЦИ“ И „СВЕТИТЕ СЛАВНИ ЧЕТИРИЕСЕТ БИТОЛСКИ ПРЕПОДОБНИ МАЧЕНИЦИ“.....	25
ЈОВАН БЕЛЧОВСКИ, СОЛУНСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА ПОМЕЃУ КОНСТАНТИНОПОЛ И РИМ ВО IV - VI ВЕК.....	37
АЛЕКСАНДАР АТАНАСОВСКИ, НЕКОИ НЕДОРЕЧЕНОСТИ ЗА РАСПРОСТРАНУВАЊЕТО НА КУЛТОТ НА СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ НА БРЕГАЛНИЦА.....	49
МИТКО Б. ПАНОВ, КУЛТОТ НА СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ МАЧЕНИЦИ ВО ИДЕОЛОШКИОТ КОНЦЕПТ НА ТЕОФИЛАКТ ОХРИДСКИ.....	63
ВАСИЛ ЃОРГИЕВ-ЛИКИН, СТРУМИЧКИТЕ ИКОНИ ЗА СВ. ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ.....	75
ВИКТОР НЕДЕСКИ, ИДЕНТИТЕТСКИ ДИЛЕМИ ОКОЛУ СТРУМИЧКИОТ ЕПИСКОП КОНСТАНТИН КАВАСИЛА, АВТОР НА КАНОНИТЕ НА СВЕТИТЕ ПЕНТАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ МАЧЕНИЦИ.....	103
СТЕФАН ВЛАХОВ-МИЦОВ, КЛУЧНИ ПРАШАЊА, ОДНОСНО КУЛТОТ ЗА СВЕТИТЕ 15 ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ.....	109
ТРАЈЧЕ НАЦЕВ, БОШКО АНГЕЛОВСКИ, АТРИУМИ ВО РАНОХРИСТИЈАНСКИТЕ ЕПИСКОПСКИ ЦЕНТРИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	117

ВИКТОРИЈА ГРОЗДАНОВА КОЦЕВСКИ, ИЛУСТРАЦИИ ОД ЖИТИЕТО НА СВ. АПОСТОЛ ТОМА ВО ОЛТАРНИОТ ПРОСТОР НА ЦРКВАТА УСПЕНИЕ НА БОГОРОДИЦА - КАМЕНСКО.....	127
ЕЛИ ЛУЧЕСКА, КУЛТОТ КОН МОШТИТЕ НА СВ. ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ.....	135
АНГЕЛИНА ПОПОВСКА, КОНЗЕРВАЦИЈА НА ЦРКОВНИ ПРЕДМЕТИ ОД СТРУМИЧКО.....	153
ЈАСМИНА ПИЈАНМАНОВА, АНТРОПОЛОШКИТЕ СОГЛЕДУВАЊА НА КУЛТОТ СВ.15 ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ.....	165
ДУШКО ЦВЕТАНОВ, СВЕТИ ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ МАЧЕНИЦИ, ОД ЦРКОВЕН КОМПЛЕКС ДО ЦИВИЛНО ПРЕДГРАДИЕ НА СРЕДНОВЕКОВНА СТРУМИЦА.....	175
АНА ВИТАНОВА РИНГАЧЕВА, ПОЕМАТА „ПЕТНАЕСЕТТЕ“ ОД ИВАН ВАСИЛЕВСКИ – МЕЃУ ИСТОРИСКАТА ВИСТИНА И ПОЕТОВАТА ФАСЦИНАЦИЈА.....	189
ТОДОР ЧЕПРЕГАНОВ И СОЃА НИКОЛОВА , МАКЕДОНСКО-АВСТРАЛИСКИОТ НАРОДЕН СОЈУЗ И ФОРМИРАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИТЕ ЦРКОВНИ ОПШТИНИ ВО АВСТРАЛИЈА.....	197
ПЕТАР НАМИЧЕВ, ЈАСМИНКА НАМИЧЕВА, ЧАРДАКОТ-ПРОСТОРНА СИНТЕЗА НА КУЌАТА ВО СТРУМИЧКО.....	205
НИКОЛА Д. САРАЈЛИЈА – МАКЕДОНСКИ, СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ – РОДОНАЧАЛНИК НА СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНОСТ И ЛИТЕРАТУРА.....	221
ИВАН КОТЕВ, СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ ВО ФОЛКЛОРОТ ОД СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО.....	229

СУЗАНА МИЦЕВА, КУЛТОТ НА СВ. ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ
СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ ВО КУЛТУРНАТА МЕМОРИЈА НА
СТРУМИЧАНИ, НЕКОГАШ И ДЕНЕС.....243

АНИЦА ГЛИГОРОВА-МИЛЕВА, КУЛТОТ ЗА СВ. ПЕТНАЕСЕТ
ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ ОД ИСТОРИСКИ И
КНИЖЕВЕН АСПЕКТ.....255

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ НА КУЛТУРАТА И
МУЗЕЈ – СТРУМИЦА

КУЛТОТ ЗА СВ. ПЕТНАЕСЕТ ТИВЕРИОПОЛСКИ
СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ ВО СРЕДНОВЕКОВНАТА И ВО
ПОНОВАТА ЕПОХА - ИСТОРИЈА, КУЛТУРА И ТРАДИЦИЈА

За издавачот
Ацо Манински

Лектор
Виолета Крстеска

Превод од македонски на англиски јазик
Македонка Маџирова

Компјутерска обработка
Никола Новески

Печат
ДПТУ ФОКУС РЕПРО, дооел - Скопје

Тираж
300 примероци

Печатењето на Зборникот на трудови е помогнато од
Министерството за култура на Република Македонија

Министерство за култура